

Zjawiska ekstatyczne w obrzędach rosyjskich mistycznych sekt raskolniczych

Extatic phenomena in rituals of Russian mystic religion groups

Henryk Welcz

Katedra i Klinika Psychiatrii UM w Lublinie

Streszczenie

Trans jest terminem medycznym zawartym w rozdziale V Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych /ICD – 10/ w podrozdziale zaburzeń dysocjacyjnych /F44.3 razem z opętaniem/ i oznacza zaburzenie cechujące się przejściową utratą własnej tożsamości i pełnej orientacji co do otoczenia.

W artykule tym chciałbym zająć się zjawiskami transowymi, występującymi w mistycznych rosyjskich sektach raskolników.

Zjawiska transu i ekstazy, które są najczęściej utożsamiane ze sobą zostały przez badaczy przedmiotu nazwane zmienionymi stanami świadomości i oznaczały one pewne stany wywołane czynnikami fizjologicznymi lub psychologicznymi, które charakteryzują się odchyleniem w subiektywnym pojmowaniu rzeczywistości i zmianą w stosunku do przyjętych form zachowania w czasie ich przeżywania. Trans czy stan do niego zbliżony występował jako element składowy rytualnych zjawisk towarzyszących działalności rosyjskich mistycznych sekt raskolniczych /chłystów i skopców/.

Słowa kluczowe: trans, etnopsychiatria, rytuały

Abstract

Trance is a medical term contained in Chapter V of International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems /ICD – 10/ in the part of dissociational disorders /F44.3 together with possession/ and denotes a disorder characterised by transitional loss of own identity and decline of complete understanding of the surroundings.

In this article I want to deal only with some of the known to me phenomena of trance, dependent on will, performed in Russian mystic religion groups called *raskolnicy*.

Phenomena of trances and ecstasy, which are frequently identified with each other, were named by the researchers of the subject as changed states of conscience and meant particular states caused by physiological or psychological factors, which are characterised by the deviation in subjective understanding of the reality and the change towards the approved forms of behaviour during experiencing them. A trance or a similar state was presented in the activity of the Russian mystic religion groups.

Keywords: trance, ethnopsychiatry, rituals

Wstęp

Trans jest terminem medycznym zawartym w rozdziale V Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych /ICD – 10/ w podrozdziale zaburzeń dysocjacyjnych /F44.3 razem z opętaniem/ i oznacza zaburzenie cechujące się przejściową utratą własnej tożsamości i pełnej orientacji co do otoczenia. Innymi cechami transu są: zwężenie i przymglenie świadomości, zerwanie lub znaczne zmniejszenie kontaktu ze światem zewnętrznym, obniżenie reakcji na bodźce z otoczenia, dominowanie automatyzmów ruchowych. Obejmuje ten termin w ICD-10, wyłącznie te stany transu, które są niezależne od woli, niechciane i nie zachodzą w sytuacjach akceptowanych ze względów religijnych czy kulturowych [1].

W amerykańskiej klasyfikacji medycznej DSM –IV-TR występują natomiast zaburzenia dysocjacyjne w postaci transu rozumiane jako wyraźna, przemijająca

utrata tożsamości i orientacji, powodująca, że człowiek postępuje, jakby był pod działaniem mocy zewnętrznych, jakichś osób, demonów. W odróżnieniu od ICD-10 są to zaburzenia świadomości, pamięci i tożsamości występujące na określonych obszarach geograficznych i w pewnych tylko kulturach [2].

W artykule tym chciałbym się zająć zjawiskami ekstatycznymi tzw. *radieniami* obecnymi w rosyjskich obrzędach mistycznych sekt raskolników, szczególnie chłystów, skopców i prygunów..

Specyfika obrzędów rosyjskich mistycznych sekt

Radienija / radienie - w rosyjskim pilność, gorliwość, troska/ były to zebrania wtajemniczonych członków grupy połączone z pieśniami i tańcami, mające na celu wywołanie ekstazy i związku mistycznego z Bogiem. Taniec w radieniu nawiązuje do tańca proroka Dawida przed Arką Przymierza, połączony jest ze śpie-

wami, wzdychaniami, glossolaliami i prorokowaniem. W trakcie tych obrzędów uczestnicy wprawiali się w trans i odczuwali łączność z Duchem Świętym.

Ćwiczenia pokutne mające sens odrodzeniowy wykonywane są na cztery sposoby:

1) „stateczkiem” – osoby uczestniczące tworzą krąg, stając jedna za drugą, a następnie chodzą gęsiego w koło szybko podskakując.

2) „ścianką” – również uczestnicy ustawiają się w krąg ale dotykają się plecami, a następnie chodzą „za słońcem” (od strony lewej do prawej) też podskakując,

3) „krzyżykiem” – 4 lub 8 osób ustawia się po 1 lub 2 członków grupy w kątach pomieszczenia, a następnie ci, którzy są naprzeciwko siebie, idą szybkim krokiem, po przekątnych, na krzyż i zamieniają się miejscami,

4) „pojedynczo” – kilka osób wychodzi na środek izby i w takt szybko wykonywanych zaśpiewów obracają się w miejscu coraz szybciej, aż zaczynają wirować, a ich luźno ułożone specjalne koszule /sarafany/ bez pasa, nadymają się powietrzem i szumią jak żagle. Ten taniec w zamierzeniu powinien wyczerpywać siły i zmniejszać atrakcyjność seksualną. Wirujący uczestnik wchodził w stan transu i zaczynał prorokować, pojawiały się też glossolalia. Obrzęd kończył się wspólnym poczęstunkiem kawałkami chleba i kwasem /albo czasem wodą/. W zastosowanym napoju trzykrotnie zanurzany był krzyż, płyn rozdawano z chlebem jako „komunia święta”. Istotą codziennego życia członków tych grup religijnych było ascetyczne powstrzymywanie się od mięsa, wina i stosunków małżeńskich i tym tłumaczyli niektórzy badacze konieczność spotykania się i odprawiania tych ekstatycznych rytuałów. W stanie szczytowego rozkwitu zbiorowej ekstazy usłyszeć można było sugestywne okrzyki w rodzaju: „Duch Bog, Duch Bog, Duch, Duch, duchota” albo „Oj jega! Oj jega! Jevoje! Duch jevoi! Duch jevoi!, które przeplatane są pieśniami wołającymi o Ducha Świętego, inaczej „Jasnego Sokoła” lub „Ptaka w raju” by zstąpił z nieba. Zdarza się, że niektóre z uczestniczących w tych obrzędach najczęściej dziewcząt, bądź kobiet upadają na ziemię tak jakby w ataku epileptycznym. Interpretowane jest to jako właśnie zstąpienie /najście/ Ducha Świętego między ludzi nazywanych „bożymi ludźmi”. Zaczynają się przemowy osób nawiedzonych do obecnych na tych uroczystościach mające charakter prorokowania i pouczenia.[3]. Zbliżone do opisanych obrzędy nadal są praktykowane w nielicznych już skupiskach osób kultywujących dawne tradycyjne zwyczaje rosyjskich mistycznych sekt raskolniczych powstałych w wyniku rozłamu / w języku rosyjskim raskołu/ w rosyjskim kościele prawosławnym w latach 60 –tych XVIII wieku. Podobne sposoby wiodące do doprowadzenia się do stanu ekstazy były praktykowane m.in. wśród członków starożytnych sekt gallów i korybantów.

Analiza psychopatologiczna rytuałów raskolniczych

Zachowania osób uczestniczących w obrzędach radienji noszą cechy świadczące o zmienionych stanach świadomości opisanych przez Ludwiga, które charakteryzują się odchyleniem w subiektywnym pojmowaniu rzeczywistości i zmianą w stosunku do przyjętych form zachowania w czasie przeżywania tych stanów. Arnold. Ludwig podał dziesięć cech charakteryzujących te zjawiska:

1. Przyspieszenie myślenia oraz subiektywne zakłócenia koncentracji pamięci i uwagi ukierunkowanej na cel.
2. Zaburzenie poczucia czasu z pojawieniem się poczucia bezczasowości czy też doznanie nieskończoności czasu.
3. Wrażenie utraty samokontroli odczuwane pozytywnie lub negatywnie.
4. Zmiana poczucia rzeczywistości otaczającego świata. z zanikiem granic podmiotowych, zlania się w jedno z innymi ludźmi czy obiektami.
5. Zmiana emocjonalnej ekspresji z oscylacją pomiędzy odczuciami doskonałego szczęścia i ekstazy z jednej strony oraz lękiem i stanami depresyjnymi z drugiej.,
6. Zmienione odczuwanie ciała z subiektywnymi doznaniem lewitacji i bezcielesności.
7. Zaburzenia spostrzegania szczególnie w zakresie doznań wzrokowych typu iluzji, syntezy, halucynacji czy też pseudohalucynacji.,
8. Zmiany myślenia i znaczenia, doznania wglądu i oświecenia
9. Zdolność odczuwania czegoś niewypowiedzianego, /specyficznego kontaktu z naturą i innymi ludźmi/,
10. Poczucie odnowienia i nadsugestywność /zaburzoną w jednym kierunku odbierania bodźców [4].

Wzrost podatności na sugestię według tego badacza jest wynikiem destabilizacji emocjonalno poznawczej, która pojawia się wraz z regresją wyższych funkcji krytycznego myślenia. Osoby uczestniczące w takich obrzędach żeby zmniejszyć lęk pojawiający się przy utracie kontroli nad swoimi zachowaniami poddają się poleceniom płynącym ze strony przywódców grupy. Treść tych sugestii podawanych jako życzenia i rozkazy traktowana jest jako własne.[5].

Zakończenie

Artykuł jest próbą zarysowania mało znanych aspektów działalności rosyjskich mistycznych raskolniczych grup religijnych pod kątem psychopatologicznego ich wymiaru. Przytaczane charakterystyczne dla zjawisk transowych zachowania osób praktykujących opisane rytuały spełniają warunki sformułowane przez

Ludwiga dla zmienionych stanów świadomości. Nadal praktykowane jeszcze obrzędy pokazują atrakcyjność i zapotrzebowanie na taki typ religijności nawet w innych już okolicznościach historycznych, różnych od tych jakie kiedyś sprzyjały tego typu praktykom. Podobne nieco zjawiska o innym już nie religijnym zabarwieniu odnajdujemy również w tradycyjnej wiejskiej polskiej kulturze tanecznej.[6].

References

1. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, rewizja dziesiąta, rozdział V: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Versalius”, Kraków, 1994.
2. Kaplan H.I., Sadock B.J., Sadock V.A.: Psychiatria kliniczna, WM Urban i Partner, Wrocław, 2004.
3. Nasierowski T., Świat rosyjskiej duchowości, Wydawnictwo Neriton, Warszawa, 2005
4. Ludwig A. M., Altered states of consciousness [w:] Tart Ch. T. [ed.], Altered states of consciousness, New York 1969
5. Sikora T. Użycie substancji halucynogennych a religia. Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków, 2003.
6. Welcz H.: Zjawiska transowe w polskiej wiejskiej kulturze tanecznej. Current Problems of Psychiatry, 4, 2011.

Introduction

Trance is a medical term contained in Chapter V of International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-10) in the part of dissociational disorders (F44.3 together with possession) and denotes a disorder characterised by the transitional loss of own identity and decline of complete understanding of the surroundings. The other characteristics of a trance are: narrow and blurred consciousness, breaking off with the outside world or significant reducing of this contact, declined reactions for the impulses from the environment, dominating the automaticity of movements. The definition of a trance found in ICD-10 covers only this states of trance which are independent of will, unwanted and do not occur in the situations accepted because of the religion or cultural reasons [1].

However, in the American medical classification DSM-IV-TR trance as a dissociational disorders meant by appear and are understood by the distinct, transient loss of identity and loss of orientation, causing the person to act like under the external powers, such as other persons or demons. In contrast to ICD - 10 these are disorders of consciousness, memory and identity occurring only in some geographical regions and only in definite cultures [2].

This article deal with the ecstatic phenomena, so-called *redienje* present in the activity of the Russian

mystic religion groups called *raskolniki*, especially the groups of *chłystkowie*, *skopce* and *pryguni*.

The specificity of the rituals of the Russian mystic religion groups

Radienija /radienie – in Russian means diligence, fervency, concern/ were the gatherings of initiated members of the group joined with the songs and dances, aiming to trigger the state of ecstasy and mystical connection with God. Dance in *radienija* refers to the dance of the prophet David in front of the Arc of the Covenant and is connected with the singing, sighing, prophesying and with glossolalia. During this rituals the members went into trance and felt the connection with the Holy Spirit.

There are four ways of the expiatory exercises of the purgatory sense:

1. “small ship” – the members make a circle, standing one person after the other, and next walk in single file in this circle, quickly jumping

2. “small wall” - the members also make a circle but standing back to back, next walk “in the direction of the sun” (from the left side to the right) also jumping

3. “small cross” – 4 or 8 people divide themselves into 1 or 2 member of the group in each corner of the room, and the persons which stand face to face, quickly walk diagonally and cross in a way to change the places

4. “individually” – several persons move into the middle of the chamber and spin around in the same place, according to the tact of the rapidly sang incantation, quicker and quicker till they start to whirl, and their special loosely left shirts without belt - *safaran* - puff up and rustle like sail. The intention of this dance is to weaken strength and decrease the sexual attractiveness. Whirling member went into trance and started prophesying, glossolalia also appeared. The ritual ended with the eating pieces of bread and drinking *kvass* (sometimes water) together. The cross was trice dipped in the drink and next the fluid was distributed with bread as “Communion”.

The essence of the daily life of the members of these religion groups were ascetical abstaining from eating meat, drinking wine and sexual intercourse of marriages and this is thought by many researchers to be the reason of the necessity of such gathering mentioned above and celebrate this ecstatic rituals. In the state of topmost bloom of the collective ecstasy there could be heard suggestive exclamations, such as: “*Duch Bog, Duch bog, Duch, Duch, duchota*” or “*Oj jega! Oj jega! Jevoje! Duch jevoi! Duch jevoi!*” which were intermixed with the songs calling the Holy Spirit – “The Bright Falcon” or “The Bird in the Paradise”, to descend from heaven. It happens that some of the participating girls or women fall on the ground like in epileptic fit. It is interpreted as this descending of the Holy Spirit among

the people called "God's people". Then begin the speeches of the visited persons with the instructive character and connected with prophecies [3]. Rituals similar to this described are still practiced in not numerous groups which cultivate the old traditions of the Russian mystical sects of *raskolniki* created as the result of the schism (in Russian *raskoł*) of the Russian Orthodox Church during the 60's of the 18-th century. Comparable ways of achieving the state of ecstasy were practiced ex. among the members of the ancient sects of the Gauls and Corybantes.

The psychopathological analysis of the rituals of the *raskolniki*

The behaviours of the persons which took part in the rituals of radienjia have the characteristics of the changed states of consciousness described by Ludwig, which are characterized by the anomaly in the subjective perception of the reality and the change in reference to the recognized types of behaviour during this states. Arnold Ludwig distinguished ten features which characterize these phenomena:

1. Boosting of thinking and subjective disturbances of memory concentration and attention focused on the goal.
2. Impaired sense of time with the feeling of timelessness or the experience of the infinity of time.
3. Impression of the loss of self-control perceived positively or negatively.
4. Change of the sense of the reality of the surrounding world with the disappearance of the borders of objects, merging into one with other people or objects.
5. Change of the emotional expression with the oscillation between feelings of perfect happiness and ecstasy on the one hand, and anxiety and depression, on the other.
6. Change of the perception of the body with the subjective sensations of the levitation and being incorporeal.
7. Disorders of perception, especially of a visual experiences such as the illusion, synesthesia, hallucinations or pseudohallucinations.
8. Changes in thinking and meaning, experience of insight and enlightenment.
9. The ability to feel something unspeakable (specific contact with nature and other people).
10. The feeling of rejuvenation and oversuggestibility impaired in one direction of receiving stimuli [4].

According to the researcher, the increase in susceptibility to suggestion is the result of emotional and cognitive instability, which occurs with regression of higher functions of the critical thinking. Persons involved in such rituals, who want to reduce anxiety appearing after the loss of control over their behavior,

surrender orders flowing from the leaders of the group. These suggestions, given as the wishes and orders, are treated as their own [5].

Conclusions

This article is an attempt to outline the little known aspects of Russian mystic religious groups called *raskolniki* from the perspective of psychopathological dimension. Cited characteristic for the trance phenomena behavior of persons practicing the rituals fulfill the conditions formulated by Ludwig for altered states of consciousness. Still practiced rituals show attractiveness and demand for this type of religiosity even in other historical circumstances than those which encouraged such practices. Somewhat similar phenomena but of a different than religious character is also found in traditional Polish country dance culture [6].

References

1. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, rewizja dziesiąta, rozdział V: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Versalius”, Kraków, 1994.
2. Kaplan H.I., Sadock B.J., Sadock V.A.: Psychiatria kliniczna, WM Urban i Partner, Wrocław, 2004.
3. Nasierowski T., Świat rosyjskiej duchowości, Wydawnictwo Neriton, Warszawa, 2005
4. Ludwig A. M., Altered states of consciousness [w:] Tart Ch. T. [ed.], Altered states of consciousness, New York 1969
5. Sikora T. Użycie substancji halucynogennych a religia. Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków, 2003.
6. Welcz H.: Zjawiska transowe w polskiej wiejskiej kulturze tanecznej. Current Problems of Psychiatry, 4, 2011.

Correspondence address

Henryk Welcz
Katedra i Klinika Psychiatrii UM
ul. Głuska 1
20-439 Lublin